

URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00316268_0.html#text (дата звернення: 15.01.2018).

34. Суровий А. Ф. Підготовка учительських кадрів на Поділлі в 1920-х роках // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Оіном, 2002. Т.2. С. 57-72.

35. Телячий Ю. В. Центральна Рада та українське шкільництво: березень 1917- квітень 1918 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Кам.-Под. держ. пед. ун-т, 1998. Т.1. С. 110-119.

36. Щербина П. Ф. Л. А. Коваленко – визнаний український історик // АСАДЕМІА на пошану професора Л. А. Коваленка. Кам'янець-Подільський, 1997. С. 6-8.

Sergey Kopylov, Ludmila Horchak

The education of Ukrainian patriotism among students – a priority activity for scientific and pedagogical staff in Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohienko University

In the article a retrospective analysis of scientific and pedagogical workers's of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University experience in the patriotic education of student youth. Attention is focused on examples of activities for patriotic upbringing of student youth. Chronological range of the research: 1918-2017.

Key words: *student, university, education, patriotism, statehood, national culture, national consciousness, national identity.*

Одержавно 12 червня 2019 року

УДК 352.07-057.875: 378.4 (477.43-21)

С.А. Копилов, Л.В. Горчак

Студентське самоврядування у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка: досвід і перспективи

У статті аналізується процес становлення та розвитку студентського самоврядування в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Доведено, що витоки самоврядування студентів у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (К-ПНУ ім. І. Огієнка) –

правонаступника Кам'янець-Подільського державного українського університету – беруть початок з 1918 р. Підкреслено, що діяльність студентських організацій вишу (Рада студентських старост, факультетські студентські ради, Рада Української студентської громади та ін.) не обмежувалася освітнім процесом. Студенти вишу активно виступали проти різних форм антиукраїнських сил. Визначено причини занепаду студентського самоврядування в радянську епоху. Акцентовано увагу на окремих аспектах діяльності комсомольської та профспілкової організацій вишу, які були єдиними осередками, що об'єднували студентську молодь. Доведено, що ідейно-політичне виховання майбутніх фахівців та набуття ними навичок громадської роботи були основними завданнями цих організацій. Звернено увагу на організаційну структуру, повноваження органів студентського самоврядування вишу на сучасному етапі.

Хронологічні рамки дослідження: 1918-2018 рр.

Ключові слова: *заклад освіти, університет, студент, студентське самоврядування.*

В умовах становлення демократичної держави та громадянського суспільства в Україні важливе значення має розвиток студентського самоврядування, яке є невід'ємною частиною громадського життя закладів вищої освіти. Студентське самоврядування – це право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти [3]. В умовах демократизації студентського життя важливим є вивчення витоків студентського самоврядування, особливостей його становлення та розвитку.

Питання становлення, розвитку та ролі студентського самоврядування розглянуто у працях О.М. Завальнюка, Л.І.Даниленко, Г.В. Єльнікової, О. Б. Комарницького, К. Г. Трибулькевич та ін.

Мета пропонованої статті – дослідити процес становлення та розвитку студентського самоврядування в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка упродовж століття.

Витоки самоврядування студентів сягають 1918 р., що підтверджується діяльністю Ради студентських старост, факультетських студентських рад, Ради Української студентської громади [12, сс. 290, 294, 295]. Голова повітової земської управи, секретар університетської комісії О. Пашенко відзначає: «Студентські організації були численні й обставлені суровими регуляціями, внутрішньою етичною дисципліною. Всіма справами студентськими

керувала Рада Факультетських Старостів, вона ж була представницею й заступницею студентства перед вищою Університетською владою – Сенатом, перед професорською Радою й Господарчою університетською Радою – Правлінням, а також назовні Університету перед владами, установами, організаціями. Це була й сила моральна, з якою рахувалися всі поважно. Кожний факультет мав свою Факультетську Раду з старостою. Вибори до цих студентських організацій відбувалися на підставі встановленого статуту способом парламентарним (п'ятичленими виборами) із переведенням передвборчої агітації на вічах, у пресі студентській і зовнішній, плакатами... На чолі Ради Старостів був С. Козицький» [11, с. 126-127].

У весняному семестрі 1918-1919 н.р. розпочала свою діяльність найбільш масова молодіжна організація – Рада студентських представників (далі – РСП), яка представляла інтереси усієї молоді вишу. Її завдання – «стояти на чолі студентського устрою, надавати йому напрям і займатися питаннями академічного, політичного, науково-культурного, економічного характеру» [13 с. 24]. РСП складалася з економічного, видавничого та культурно-освітнього відділів. Культурно-освітній відділ мав у своїй структурі просвітній, гуманітарний, драматично-концертний, бібліотечно-архівний, протиалкогольний гуртки та гурток суспільних наук [13 с. 24].

РСП займалася пошуком грошей для студентської їдальні, розподілом безплатних і дешевих обідів, облаштуванням студентського гуртожитку, порушувала клопотання перед правлінням вишу про призначення стипендій, надання фінансових допомог, звільнення від плати за навчання, опікувалася здоров'ям студентів, вирішувала побутові питання тощо. Для здійснення своїх завдань РСП мала фінансові засоби, які склалися з державних асигнувань, грошових надходжень від вистав, вечірок, видавництва, університетських, громадських і державних інституцій. З метою забезпечення цієї діяльності було ухвалено рішення, згідно з яким усі студенти вишу зобов'язані були сплачувати щомісяця обов'язкові членські внески в розмірі 10 крб.

Статут РСП регламентував права та обов'язки студентів, зокрема: кожен студент і вільний слухач мав активне та пасивне право виборів до РСП; право апеляції перед загальними зборами на рішення РСП; право скликання загальних зборів на вимогу третини студентів присутніх в університеті; право на участь у засіданнях РСП, студентських організаціях, загальних зборах, вічах тощо. Вищим органом студентства були загальні збори.

Отже, у період 1918-1921 рр. студентські організації вишу мали організаційну структуру, регламентовані права та обов'язки, внутрішню дисципліну. В умовах складної політичної ситуації діяльність студентських організацій була спрямована не лише на вирішення питань, що стосувалися освітнього процесу, але й на запобігання антиукраїнської діяльності, захист української мови тощо. Студенти Кам'янець-Подільського державного українського університету виступили ініціаторами проведення Всеукраїнського студентського конгресу, запланованого на 1 жовтня 1920 р., проте цьому завадили військово-політичні обставини [15, с. 22-23, 28].

Із утвердженням радянської влади спостерігалось звуження прав студентських організацій. 14 грудня 1921 р. Уркголовпрофосвіта розробила Положення «Про студентські організації при інститутах УСРР», яке затвердив секретар ЦК КП(б)У С. Косіор. Головною умовою існування студентських організацій мав бути дозвіл ректора чи політкомісара. Студентські організації подіялися на загальні (студентські комітети, факультетські та курсові комітети) і спеціальні (наукові гуртки, кооперативні об'єднання, каси взаємодопомоги).

Найпоширенішою формою студентського самоврядування було функціонування студкомів, які займалися організацією навчального процесу, ліквідацією академічної заборгованості, підвищенням навчальної дисципліни, виховною роботою, матеріальним забезпеченням, організацією побуту та відпочинку студентів тощо. У Кам'янець-Подільському інституті народної освіти вперше студком було обрано в 1921 р., але невдовзі ректор С. Сидоряк його розпустив, як «організацію, в якій буцім то не було потреби». 27 червня 1922 р. студком у складі 5 осіб було відновлено [14, с. 401-403].

Важливою складовою життя майбутніх педагогів у 20-х роках була громадська робота, яка значною мірою концентрувалася у студентському клубі, що був центром громадсько-виховної, політично-освітньої та культурної роботи у виші. Перші студклуби у навчальних закладах України існували вже восени 1921 р. У Кам'янець-Подільському інституті народної освіти такий клуб було створено 5 жовтня 1922 р., а 21 березня 1923 р. йому присвоїли ім'я Паризької комуни.

Його роботою керувала рада, що складалася з президії (на початку 1925 р. нараховувала 11 осіб), секретарів громадських і мистецьких гуртків та організацій, представників ВБПС, профкому спілки «Робос», КНС, осередків КП(б)У і ЛКСМУ, одного з членів правління інституту. У другій половині 20-х років замість ради було створено правління у складі 5 осіб.

Члени правління періодично збиралися на засідання. Наприклад, у період з 1 червня 1927 р. по 1 вересня 1928 р. у Кам'янець-Подільському інституті народної освіти було проведено 13 таких засідань, на яких розглянуто 78 питань. Окрім того, відбулося 15 урочистих засідань, 6 масових вечорів (у тому числі міжвузівський), 2 масові «виходи на село», екскурсія в Цибулівський ліс, прочитано 20 лекцій і доповідей [14, с. 395-397]. Студентські активісти, як правило, щиро і сповна віддавалися громадській роботі. Н. Забіла так описувала розпорядок дня студента: «3 години до трьох – збори «Робоса», далі – три лекції, після лекцій – ячейка...». На навчання часу просто не залишалося [48, с. 609].

Щодо чисельності членів студентського клубу, то в 1924 р. у виші навчалося 198 студентів [2, с. 23], а членами студентського клубу восени того ж року було 125 осіб, улітку 1925 р. – 145 осіб [14, с. 397]; у 1926 р. навчалося 230 студентів [2, с. 23], членами клубу було 155 осіб [14, с. 397]. Така кількість членів студклубу підтверджує активну позицію студентства вишу. Зауважимо, що при студентському клубі працювали різноманітні гуртки: у 1924-1925 рр. – 8 гуртків, у 1925-1926 рр. – 7 [14, с. 397].

Студентський клуб не був самостійним у своїй діяльності, а перебував під контролем профкому інституту. Зауважимо, що восени 1922 р. стихійно створюються профспілкові організації за професійною належністю. Завданням профспілок був захист студентів, зокрема через надання їм фінансової допомоги [49, с. 160]. 31 січня 1923 р. студентська профспілкова організація була створена і в Кам'янець-Подільському інституті народної освіти.

Упродовж 1923-1924 навчального року студкоми і студентські профспілкові організації функціонували паралельно. У 20-х рр. ХХ ст. в розвитку студентського самоврядування було визначено концептуальні шляхи залучення молоді до громадської діяльності, а саме – через формування та функціонування комсомольських і профспілкових організацій, діяльність яких визначалася радянською ідеологією. Отже, студенти, як найбільш організована і мобільна соціальна група, стали зручним об'єктом і відносно підготовленим суб'єктом впровадження в життя політики більшовиків. Особливо це стосувалося цілеспрямованої участі у викоріненні релігійності та ліквідації неписьменності серед широких народних мас [48, с. 613].

Тридцять років ХХ ст. дослідники називають періодом занепаду студентського самоврядування. Це пояснюється встановленням тоталітарного політичного режиму, запереченням демократичних ініціатив на всіх рівнях управління та життєдіяльності суспільства.

Центральною ланкою студентського самоврядування стає комсомольська організація [48, с. 172], яка фактично виконувала функції ідеологічного контролю, та профспілкова організація, що взяла на себе функцію захисника матеріальних інтересів студентства [14, с. 418].

У другій половині ХХ ст. комсомольська та профспілкова організації вишу залишалися єдиними осередками, які об'єднували навколо себе студентську молодь, проте ці організації не виконували функцій самостійних органів в сучасному розумінні. Їх основне завдання – ідейно-політичне виховання молоді та набуття навичок громадської роботи. З-поміж поширених форм їх роботи виокремимо соціалістичне змагання, яке проводили з метою покращення якості навчання та виховання студентської молоді, умов проживання в гуртожитках, агітаційну та культурно-масову роботу тощо.

Зазначимо, що й комсомольська організація не була самостійною, а функціонувала під контролем партії. У вересні 1968 р. на відкритих партійних зборах вишу було обговорено питання про роботу комсомольської організації з виховання студентської молоді. На засіданні партійного бюро інституту та партійних зборах з-поміж різних питань обговорювалося виконання факультетами і кафедрами перспективного плану виховної роботи зі студентами [5, с. 91].

При комітеті комсомолу працювала школа комсомольського активу, в якій навчалися групкомсорги, члени факультетського бюро та інші активісти. Посиленню громадсько-політичної діяльності студентів сприяла й робота школи молодого комуніста, яка в 1969-1970 н. р. нараховувала 26 осіб [6, с. 85].

Поширеною формою роботи зі студентами було проведення відкритих партійних, комсомольських і профспілкових зборів, у яких брали участь парторги, завідувачі кафедр, викладачі, відповідальні за роботу зі студентами академічних груп. На зборах обговорювали питання навчальної успішності, трудової дисципліни, громадсько-політичної практики, виконання громадських доручень, побуту студентів тощо [10, с. 107].

Ректорат, партійні, комсомольські та профспілкові організації постійно звертали увагу на залучення студентів до участі в будівельних бригадах, роботи в колгоспах і радгоспах, на комуністичних суботниках з облаштування міста тощо. У 1969 р. для роботи під час літніх канікул було сформовано 4 студентські будівельні загони, до складу яких увійшло 145 осіб [5, с. 95], у 1970 р. – 5 (150) [6, с. 85], у 1973 р. – 9 (241), у 1974 р. – 8 (230 осіб) [8, с. 75].

Поширення набула й така форма роботи, як залучення студентів до участі у соціалістичних змаганнях. У грудні 1976 р. було прийнято «Соціалістичні зобов'язання на 1977 рік». Студенти факультету підготовки вчителів початкових класів виступили ініціаторами міжвузівського змагання за кращі успіхи у навчально-виховній роботі [10, с. 104].

З-поміж різних форм залучення студентів до громадської діяльності в 60-80-х рр. виокремимо функціонування факультету громадських професій. Створений у 1967 р. [9, с. 126], він об'єднував студентів за інтересами, зокрема, функціонували такі відділення: лекторське, журналістики, екскурсоводів, керівників художньої самодіяльності, бібліотечної справи, організаторів комсомольської роботи та ін. Наприклад, у 1969-1979 н.р. факультет об'єднував 260 студентів [6, с. 83], у 1972-1973 н.р. – 365 [7, с. 44], у 1973-1974 н.р. – 1527 [8, с. 74], у 1974-1975 н.р. – 1767 [9, с. 126], у 1976-1977 н.р. – 1678 (зауважимо, що термін навчання на факультеті складав 2 роки, окремі студенти навчалися на декількох відділеннях) [10, с. 113].

Добре себе зарекомендувала створена на факультеті громадських професій лекторська група [5, с. 93-94], що виступала з доповідями перед студентами молодших курсів, учнями, населенням. У 1972-1973 н.р. така група нараховувала 172 студенти [7, с. 44], у 1973-1974 н.р. – 178 [8, с. 74], у 1974-1975 н.р. – 238 [9, с. 126].

Окрім факультету громадських професій, в інституті функціонували гуртки художньої самодіяльності. У 1973-1974 н.р. функціонувало 14 гуртків, які охоплювали 560 осіб [8, с. 78] (кількість студентів денної форми навчання в 1973 р. складала 1805 осіб, у 1974 р. – 1875 [2, с. 24]), та 7 загальноінститутських гуртків, роботою яких керували кабінет естетичного виховання та рада студентського клубу [8, с. 78]. У 1976-1977 навчальному році функціонувало 12 гуртків, які охоплювали 500 студентів, народний ансамбль «Горлиця», народний оркестр народних інструментів [10, с. 125].

У 60-80-х роках студенти вишу брали участь у добровільній народній дружині, завдання якої – охорона громадського порядку та боротьба з правопорушенням. Наприклад, у 1976-1977 навчальному році членами цієї організації було 420 студентів [10, с. 106].

У 1970-х рр. у виші практикувалися розширені засідання стипендіальної комісії (один раз на місяць) за участі студентського комсомольського та профспілкового активу. Така практика була, зокрема, на кафедрі математики фізико-математичного факультету. З-поміж питань, що обговорювалися разом зі студентами, виокремимо

підготовку до державних екзаменів, стан трудової дисципліни та ін. [21].

Отже, незважаючи на те, що в радянський період студентську молодь об'єднували комсомольська та профспілкова організації, ідея студентського самоврядування у вишій частково була реалізована в різноманітних самоврядних організаціях, а саме: у студентських будівельних загонах, студентських радах, гуртках тощо.

Студентські комсомольські та профспілкові організації зберегли свій статус і в 80-хрр. Водночас, демократизація суспільного життя в роки «перебудови» сприяла розширенню участі студентів в управлінні закладами освіти. У спільній постанові Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР, Секретаріату ВЦСПС та Секретаріату ЦК ВЛКСМ № 435 / 20-11 від 17 червня 1987 р. «Про першочергові заходи щодо розширення участі студентів в управлінні вищими навчальними закладами» офіційно вжито поняття «студентське самоврядування» та визначено заходи щодо його активізації, з-поміж яких виокремимо такі: по-перше, ректорам вишів рекомендовано ввести до складу вчених рад вищих навчальних закладів і факультетів представників студентських колективів у кількості не менше однієї чверті від загального складу вченої ради; розширити представництво та участь студентів у роботі приймальної та стипендіальної комісії вишу; по-друге, студентським колективам надано право обирати старост і приймати рішення про їх звільнення від виконання обов'язків старости; клопотати про заохочення студентів тощо [1, с. 2-4].

На виконання нормативних документів упродовж 1987-1988 н. р. студентів ввели до складу ради інституту та факультетів. На спільному засіданні парткому, ректорату, профкому і комітету ЛКСМУ 28 грудня 1987 р. було ухвалено рішення про розширення ради інституту для участі у виборах ректора інституту: загальна кількість членів розширеної ради – 63 особи, з них 23 студенти [26]. 10 січня 1988 р. студенти інституту взяли участь у виборах ректора [21, с. 4-5].

У 80-хрр. ректорат організовує опитування та анкетування студентів про якість навчальних програм, лекцій, семінарських занять, результати яких обговорювалися на засіданнях кафедр [24, с. 14].

У виші, окрім комсомольського та профспілкового бюро, функціонували «різноманітні студентські громадські формування», а саме: студентські деканати, студентські ради гуртожитків, навчально-виховна комісія, Рада відмінників, Рада молодих вчених, штаб «Абітурієнт» та ін. Зауважимо, що недоліком їх роботи було дублювання функціональних обов'язків, наприклад: за навчально-виховну роботу на факультетах і в академічних групах відповідали

навчально-виховна комісія комітету комсомолу, навчально-виробнича комісія профкому і студентський деканат, але часто їх робота мала формальний характер [25, с. 6]. Окрім того, органи самоврядування контролював ректорат, комітет комсомолу під керівництвом партійної організації, а отже, не було можливості самореалізації студентів. З іншого боку, більшість молоді не розуміла сутності студентського самоврядування, що засвідчено анкетуванням, проведеним в інституті в 1987-1988 навчальному році [22, с. 6].

У другій половині 80-х рр. спостерігалось зростання рівня політичної активності студентів. Так, на фізико-математичному факультеті набули поширення так звані «політбої» – дискусії на політичну тематику, на історичному факультеті функціонували політичний клуб «Планета» та клуб «Аргумент», на факультеті фізичного виховання – «Олімп» [22, с. 6]. У березні 1989 р. студенти історичного факультету створили політичний дискусійний клуб «Не бійся». Його поява була на часі, адже майбутні історики порушили важливі й актуальні для суспільства питання, організовували політичні акції, налагоджували потрібний для молодого демократичного суспільства діалог «влада-громада». Клуб став не лише політичною школою, але й трибуною для активної інтелектуальної молоді міста [29], а його діяльність сприяла формуванню активної життєвої та громадянської позиції студентства.

Проголошення незалежності України ознаменувало новий етап у розвитку студентського самоврядування. У 1993 р. Україна приєдналася до освітньої програми Європейського Союзу «Tempus», яка передбачає реалізацію проектів, що мають на меті вдосконалення систем управління та врядування в закладах освіти, включаючи студентське самоврядування, оптимізацію процесів управління закладом освіти, розширення кола осіб, залучених до процесів ухвалення управлінських рішень тощо [16].

У жовтні 1995 р. ректор А. О. Копилов ініціював створення спортивного загону з числа кращих студентів вишу для підтримки громадського порядку в гуртожитках, на вечорах відпочинку студентської молоді тощо. Із 25-ти учасників було сформовано групу, учасники якої тричі на тиждень займалися рукопашним боєм, фізичною підготовкою, альпінізмом, а вечорами – перевіряли гуртожитки. Згодом загін став популярним серед студентів, і для того, щоб прийняти усіх бажаючих, на його базі було створено спортивний клуб «Сапсан», який переріс у студентський клуб за інтересами. Активну участь у створенні клубу та забезпеченні його функціонування брали помічник ректора А. Завадовський та командир

О. Музичук [29]. У 2000-2002 рр. клуб «ОСН – САПСАН» отримав дипломи за правовиховну роботу серед молоді. На організованому у 2003 р. обласною державною адміністрацією та науково-методичним центром культури і мистецтва конкурсі «Подільський Оскар» студентський загін охорони правопорядку «ОСН – САПСАН» визнано одним із кращих молодіжних проєктів області [13, сс. 181-182, 201].

У 1990-х рр. низкою документів було унормовано діяльність органів студентського самоврядування. З-поміж перших нормативних документів, що визначали їх мету, завдання, організаційну структуру, були такі: Положення про державний вищий навчальний заклад, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 05 вересня 1996 р. № 1074, [17], Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України № 166 від 03 квітня 2001 р. [18], Закон України «Про вищу освіту» (2002 р., № 2984-III) [4]. Важливою новацією нормативних документів 1996-2002 рр. є означення статусу студентів як активних учасників навчально-виховного процесу.

Питання організаційної моделі органів студентського самоврядування у виші обговорювали ще до затвердження вищезазначених нормативних документів, зокрема, 05 жовтня 1995 р. на розгляд ради інституту (протокол № 7) було запропоновано дворівневу модель студентського самоврядування: перший рівень – факультетський (Рада старост або представницька Рада студентів факультету); другий – загальноінститутський (студентська Рада інституту, Рада студентського наукового товариства, загальноінститутські об'єднання та клуби, спортивний клуб інституту, студентський профком) [26, сс. 6-7].

Упродовж 2002-2003 рр. було реорганізовано органи студентського самоврядування університету, результатом чого стало обрання Сенату, спікера та палат, що відповідали за окремі напрями студентського життя [33]. 29 жовтня 2002 р. відбулися збори голів рад студентського самоврядування факультетів, на яких вирішено переглянути «Положення про студентське самоврядування Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету» [31].

23 листопада 2002 р. сформовано університетську фракцію Студентського парламенту, до якої увійшли студенти Наталя Антонюк, Денис Ганчук, Ірина Генералюк, Максим Долинський, Олександр Мазур та Вікторія Мороз [31]. Окрім того, розпочато плідну співпрацю з міським відділенням Дитячого фонду України (проведено 2 благодійні концерти для дітей-сиріт міста та району),

міськими органами міліції, прокуратури, юстиції, Центром соціальних служб для молоді, Дружною клінікою для молоді [33].

Для активізації та подальшого розвитку самоврядування в університеті в листопаді 2004 р. започатковано навчання студентського активу в «Школі молодого лідера» [35].

Активізації громадянської позиції студентської молоді сприяли щорічні студентські конференції, які були започатковані ректоратом спільно зі студентським сенатом університету. Ініціативу підтримав директор Інституту проблем виховання АПН України академік І. Д. Бех. Спільними зусиллями було започатковано унікальний щорічний молодіжний форум – Міжнародну студентську конференцію «Молодь і виклики XXI століття» [40]. На конференції обговорювалися питання формування свідомості української молоді, її політичні та духовні орієнтири; питання дозвілля, культурних і соціальних запитів та потреб молоді тощо [34]. Подібні студентські наукові заходи мали на меті не лише активізацію життєвої позиції студентства, але й сприяли розширенню кола спілкування студентів, обміну досвідом самоврядування та ін.

Загалом, початок 2000-х років характеризується активізацією участі студентів у різноманітних молодіжних акціях. Так, 10 грудня 2005 р. студенти зустрілися з учасниками акції «Схід і Захід разом» [36]. Студентські лідери університету брали активну участь у роботі Всеукраїнської студентської ради. 16-18 червня 2006 р. на базі Національного авіаційного університету відбулася сесія Всеукраїнської студентської ради. Університет представляв студент історичного факультету Є. Куценко, який зустрівся з Міністром освіти і науки України С. М. Ніколаєнком. Окрім того, його було обрано до складу робочої комісії «Міжнародна співпраця» Всеукраїнської студентської ради [38].

Важливу роль у розвитку самоврядування у вищій відіграла участь студентських лідерів у відповідних навчальних тренінгах і конференціях. Так, у 2006 р. студент історичного факультету Є. Куценко на запрошення Міністерства закордонних справ проходив навчальний тренінг у Республіці Польща. Одним із завдань тренінгу було вивчення основних переваг та недоліків практичного функціонування самоврядування в Польщі з метою запровадження подібної системи в Україні. Разом із представниками інших регіонів він ознайомився з основними принципами самоврядування міст Любліна та Красніка, зустрівся з представниками польських міських рад, бургомістром м. Красніка М. Чубинським [37].

У 2006 р. на базі Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича відбулася II Міжнародна студентська конференція «Студентські організації в період демократичних змін». Університет представляла делегація у складі 5 студентів: Д. Позняков, Є. Куценко, В. Верстюк, В. Парашук, О. Шевченко. На конференції були представники з Ужгорода, Івано-Франківська, Тернополя, Києва, Черкас, Луцька, Одеси, Донецька та Торуня (Республіка Польща) [39].

У 2007 р. у Житомирі відбувся I Міжнародний Конгрес молоді за участі 115 делегатів. Єдиний представник від Хмельницької області – президент МГО «Європейська молодь», студент історичного факультету Є. Касап, який представляв напрацювання молодіжної політики Кам'янецьчини [41]. У 2008 р. представники студентського самоврядування університету Є. Касап, В. Надворний, М. Гончар, В. Самар та М. Дяченко взяли участь у III Міжнародній студентській конференції «Діяльність студентських і молодіжних організацій та євроінтеграційні процеси в Україні», яка відбулася у Чернівецькому національному університеті імені Ю. Федьковича. Окрім конференції, Є. Касап взяв участь у засіданні палати лідерів Студентського Європейського Парламенту. Студенти обговорювали теми «Форми співпраці між органами студентського самоврядування та адміністрацією вищих навчальних закладів» та «Молодіжний туризм як форма студентської співпраці» [42].

У рамках діяльності Студентського Європейського Парламенту на базі Клубу української молоді в 2008 р. у м. Чернівці відбувся одноденний семінар для лідерів студентських самоврядних організацій на тему «Покращення співпраці органів студентського самоврядування із адміністрацією вищих навчальних закладів» у рамках проекту «Партнерство заради спільних дій». Університет представляли студенти факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Д. Потемковський та Г. Лаврентьєва. Предметом обговорення учасників семінару було студентське самоврядування та адміністрація ВНЗ: шляхи до співпраці та ідея суспільного договору у ВНЗ [43].

25 березня 2009 р. відбулася зустріч студентського сенату університету з представниками Студентського парламенту [44]. 21-22 березня 2009 р. студентка факультету української філології та журналістики О. Дяченко взяла участь у семінарі-тренінгу з питань впровадження Кодексів честі студента у вищі навчальні заклади України [44].

На виконання Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо питань студентського самоврядування» від 19 січня 2010 р. № 1798-VI та листа Міністерства

освіти і науки України «Щодо внесення змін до статутів вищих навчальних закладів» від 24 лютого 2010 р. № 1/9-110 рішенням конференції трудового колективу університету 23 березня 2010 р. було внесено зміни до Статуту Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, які, зокрема, передбачали обрання до складу вченої ради університету, вченої ради факультету, конференції трудового колективу університету, зборів трудового колективу факультету не менше як 10% виборних представників з числа осіб, які навчаються у виші. Статут визначав структуру, повноваження та фінансову основу діяльності органів студентського самоврядування [28].

19 травня 2010 р. конференція студентів, які навчалися в університеті, затвердила Положення про студентське самоврядування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, що регламентувало порядок створення та функціонування студентського самоврядування у виші. Була задекларована така структура органів студентського самоврядування: студентський сенат університету, студентські ради факультетів, студентські ради гуртожитків, студентські ради курсів, студентські ради груп. Вищим органом студентського самоврядування стала конференція осіб, які навчаються в університеті [20].

Зазначимо, що студентські лідери університету завжди займали активну позицію, наприклад, спікер студентського сенату Д. Потемковський у 2011 р. увійшов до Всеукраїнської президії студентського самоврядування та очолив студентське самоврядування Хмельниччини [45].

Розвитку лідерських якостей представників органів студентського самоврядування сприяли навчання у школі лідера «Вожак» [46]. 21-24 квітня 2016 р. спікер студентського сенату О. Марчук та заступник спікера з розвитку співробітництва та комунікацій М. Герлей були учасниками студентського форуму «Школа лідерства XXI століття» [47].

Прийняття Закону України «Про вищу освіту» 2014 р. ознаменувало новий етап у розвитку студентського самоврядування. Закон розширив повноваження органів студентського самоврядування, зокрема, органи студентського самоврядування: беруть участь в управлінні закладом освіти в порядку, встановленому Законом України «Про вищу освіту» та статутом закладу освіти; беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування; беруть участь у заходах

(процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти; захищають права та інтереси студентів (курсантів), які навчаються в закладі освіти; делегують своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів тощо. Низку рішень ухвалюють за погодженням з органами студентського самоврядування [3, с. 47].

Дієве студентське самоврядування є одним із показників утвердження демократичних цінностей у закладі освіти. Участь в управлінні закладом освіти, у різноманітних молодіжних проєктах, грантах, акціях, дискусіях, у роботі громадських і волонтерських організацій тощо є важливим чинником формування активної особистості, розвитку лідерських якостей та умовою самореалізації студентської молоді.

Студентське самоврядування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України «Про освіту», Законом України «Про вищу освіту», Статутом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Правилами внутрішнього розпорядку Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Положенням про студентське самоврядування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, іншими нормативними документами в галузі освіти, наказами та розпорядженнями ректора, документами, ухваленими конференцією студентів університету.

Органи студентського самоврядування університету діють на принципах: добровільності, колегіальності, відкритості; виборності та звітності; рівності права студентів на участь у студентському самоврядуванні; незалежності від впливу політичних партій та релігійних організацій.

Структура органів студентського самоврядування університету така: конференція студентів університету є вищим колегіальним органом студентського самоврядування вишу; студентський сенат університету є вищим представницьким та виконавчим органом студентського самоврядування; збори студентів факультету є вищим колегіальним органом студентського самоврядування факультету; студентська рада факультету є виконавчим органом студентського самоврядування на рівні факультету; збори студентів, які мешкають у гуртожитку, є вищим колегіальним органом студентського самоврядування гуртожитку; студентська рада гуртожитку є виконавчим органом студентського самоврядування на рівні гуртожитку; контрольно-ревізійна комісія – комісія з числа студентів Університету для здійснення поточного контролю за станом

використання майна та виконання Кошторису видатків на утримання органів студентського самоврядування університету [19].

Представницькі, виконавчі та контрольно-ревізійні органи студентського самоврядування обираються терміном на один рік. Студенти, обрані до складу органів студентського самоврядування, можуть бути усунені зі своїх посад за результатами загального таємного голосування студентів. Для ініціювання такого голосування потрібно зібрати підписи не менш як 10 % студентів вишу.

Спікер студентського сенату, голова студентської ради факультету, голова студентської ради гуртожитку та їх заступники можуть перебувати на посаді не більш як два терміни.

Порядок проведення прямих таємних виборів із числа студентів до колегіальних органів управління (вчена рада Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, вчена рада факультету), органів громадського самоврядування (конференція трудового колективу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, конференція студентів, збори трудового колективу факультету, студентський сенат, студентська рада факультету, студентська рада гуртожитку) визначає Положення про порядок проведення прямих таємних виборів студентів до колегіальних органів управління та органів громадського самоврядування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Вибори є вільними та відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Право голосу на виборах мають студенти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кожен студент (виборець) має один голос. Голосування за інших осіб чи передача права голосу будь-якій іншій особі забороняється.

Організацію, проведення виборів, підрахунок голосів та оголошення результатів забезпечують студентська виборча комісія університету, студентські виборчі комісії факультетів, студентські виборчі комісії гуртожитків.

Виборчі комісії є колегіальними органами, уповноваженими організувати підготовку та проведення виборів відповідно до Статуту університету, Положення про студентське самоврядування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Положення про порядок проведення прямих таємних виборів студентів до колегіальних органів управління та органів громадського самоврядування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

23 лютого 2016 р. студентський сенат університету зареєстровано як громадську організацію зі статусом юридичної особи [47].

Аналіз функціонування студентського самоврядування упродовж 2014-2018 рр. засвідчив представництво студентів у колегіальних органах управління університетом, робочих органах, стипендіальних комісіях, комісії з поселення в гуртожитки тощо. Окрім того, студенти університету активно займаються волонтерською діяльністю, щорічно беруть участь у донорському русі, підтримують Дитячий фонд України. З-поміж ініціатив студентів – організація книжкового клубу та ігор КВН, дебатні турніри, екологічні акції, підготовка благодійного концерту «Світло у твоїх долонях» (24 жовтня 2017 р.), проведення благодійної акції «Подаруй дитині свято» з відвідуванням дитячих садочків м. Кам'янець-Подільського «Теремок» та «Світлячок» (грудень 2017 р.), благодійний концерт з нагоди Дня матері (17 травня 2018 р.) та ін.

Отже, витоки студентського самоврядування у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка беруть початок з 1918 р. Його досвід, набутий упродовж століття, є ґрунтом для наступних демократичних змін у закладі вищої освіти. Участь студентів в управлінні, у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти, побудова партнерських взаємин студентських лідерів з керівництвом вишу, можливість розпоряджатися коштами, що визначені вченою радою вишу для потреб органів студентського самоврядування, набуття досвіду захисту прав та інтересів осіб, які навчаються у виші, вироблення навичок роботи в команді – все це сприяє самореалізації студента, формуванню його активної громадянської позиції та є важливим інструментом подолання негативних явищ в академічному середовищі й запорукою демократизації студентського життя.

Список використаних джерел і літератури

1. Бюлетень Міністерства вищого і середнього спеціального образования СССР. Москва : Высш. шк., 1987. 48 с.
2. Завальнюк О. М., Комарницький О. Б. До історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: 1918-2010 рр. : довідково-історичні матеріали. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2011. 112 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» : чинне законодавство станом на 06 вересня 2014 року : (Відповідає офіц. текстів). Київ : Алерта, 2014. 96 с.

4. Закон України «Про вищу освіту» (2002 р.) (№ 2984-III). Звіт про навчально-вих за 1968-1969 н.р. С. 91, 93-94, 95
5. Архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.-р – 302. Справа 125. Звіт про навчально-виховну роботу за 1968-1969 н.р. С. 91, 93-94, 95
6. Архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.-р – 302. Справа 172. Звіт про навчально-виховну роботу за 1969-1970 навчальний рік. С. 83, 85
7. Архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.-р – 302. Справа 112. Звіт про навчально-виховну роботу за 1972-1973 навчальний рік. С. 44
8. Архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.-р – 302. Справа 160. Звіт про навчально-виховну роботу за 1973-1974 навчальний рік. С. 74, 75, 78, 126
9. Архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.-р – 302. Справа 208. Звіт про навчально-виховну роботу за 1974-1975 навчальний рік. С. 126
10. Архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.-р – 302. Справа 318. Звіт про навчально-виховну роботу за 1976-1977 навчальний рік. С. 104, 106, 107, 113, 125
11. Кам'янець-Подільський державний український університет (1918-1921 рр.). Ювілейні спогади / Упоряд. та автор передмови В.Р.Адамський. Кам'янець-Подільський : Медобори–2006, 2015. 359 с.
12. Кам'янець-Подільський державний український університет (1918-1921 рр.) у документах і матеріалах / уклад.: С. А. Копилов, О. М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. 848 с.
13. Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення / ред. О. М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський : Оіом, 2003. 408 с.
14. Комарніцький О. Б. Студенти-педагоги у модернізації вищої освіти радянської України у 1920-1930 рр. : монографія / наук. ред. – проф. О. М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський : Рута, 2017. 984 с.
15. Комарніцький О. Б., Макогончук Н. В. До питання про самоорганізацію студентів Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1920 рр.) // Освіта наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Оіом, 2008. Т. 11. Матеріали круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі. Присвячено 90-річчю Кам'янець-Подільського національного університету». С. 22-23.
16. Національний Темпус. URL: / <https://www.tempus.org.ua/uk/tempus/tempus-v-ukraini/79-2009-05-19-20-52-43.html>.

17. Положення про державний вищий навчальний заклад, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 05 вересня 1996 р. № 1074. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1074-96-%D0%BF>.

18. Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України № 166 від 03.04.2001 р. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3088/.

19. Положення про студентське самоврядування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. URL: <http://kpmu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06>.

20. Положення про студентське самоврядування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Поточний архів студентського сенату Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

21. Протокол №6 засідання ради інституту від 25.05.1972 р.

22. Протокол №7 засідання ради інституту від 30.05.1988 р., с.6

23. Протокол №7 засідання ради інституту від 30.05.1988 р., с.4-5

24. Протокол №10 засідання ради інституту від 29.08.1986 р., с.14

25. Протокол №11 засідання ради інституту від 25.09.1986 р., с.6

26. Протокол №7 засідання ради інституту від 05.10.1995 р., с.6-7

27. Протокол спільного засідання парткому, ректорату, профкому і комітету ЛКСМУ Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту імені В.П.Затонського від 28 грудня 1987 р.

28. Протокол конференції трудового колективу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. № 1 23.03.2010. Поточний архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

29. Студентський меридіан. 2009. 15 квітня.

30. Студентський меридіан. 2000. 20 грудня.

31. Студентський меридіан. 2002. 31 жовтня.

32. Студентський меридіан. 30 листопада.

33. Студентський меридіан. 2003. 28 лютого.

34. Студентський меридіан. 2004. 10 червня.

35. Студентський меридіан. 2005. 14 лютого.

36. Студентський меридіан. 2005. 30 грудня.

37. Студентський меридіан. 2006. 04 лютого.

38. Студентський меридіан. 2006. 30 серпня.

39. Студентський меридіан. 2006. 19 грудня.

40. Студентський меридіан. 2007. 07 березня.

41. Студентський меридіан. 2007. 05 квітня.

42. Студентський меридіан. 2008. 07 березня.
43. Студентський меридіан. 2008. 22 квітня.
44. Студентський меридіан. 2009. 15 квітня.
45. Студентський меридіан. 2011. 11 лютого.
46. Студентський меридіан. 2012. 21 грудня.
47. Студентський сенат : сайт. URL: <http://ssg.kpnu.edu.ua/page/3/>.
48. Суспільство і влада радянській Україні років непу (1921-1928) : колективна монографія. Том 1. Відп. ред. С. Кульчицький. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 656 с.
49. Трибулькевич К.Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917-2010 р.) : монографія. Одеса : КУПІРСНКО СВ, 2016. 454 с.

Sergey Kopylov, Ludmila Horchak

**Student self-government in Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko
National University: experience and perspectives**

The article analyses the process of formation and development of student self-government in Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University. It is proved that the origins of students' self-government in Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University (Ivan Ohienko K-PNU), the successor of the Kamianets-Podilskiy State Ukrainian University, began in 1918. It was emphasized that the activities of student organizations of the higher educational establishment (Council of Student Monitors, Faculty Student Councils, The Council of the Ukrainian Student Community, etc.) was not limited by the educational process. Students of the higher educational establishment actively opposed different forms of activities of anti-Ukrainian forces. The causes of student self-government decline in the Soviet era were determined. The attention was focused on certain aspects of the Komsomol and union organizations activities, which were the only centers that united student youth. It was proved that the ideological and political education of future specialists and the acquisition of social work skills were the main tasks of these organizations. Paying attention to the organizational structure, authorities of students' self-government will be honored at the present stage.

Chronological framework of the study: 1918-2018

Key words: *educational institution, university, student, student self-government.*

Одержано 18 березня 2018 року